

**JOURNALISTIEK IN TIJDEN
VAN FAKE NEWS**

EEN GEWETENSONDERZOEK
VAN EEN INSIDER

Dit boek kwam tot stand met de steun van
het Fonds Pascal Decroos voor Bijzondere Journalistiek.

Fonds Pascal Decroos
voor bijzondere journalistiek

WWW.KRITAK.BE

Kritak maakt deel uit van Uitgeverij Lannoo nv

© Uitgeverij Lannoo nv, Tielt, Luc Pauwels, 2022

Vormgeving: Tinxz (Filip Coopman)

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

D/2022/45/275

ISBN 978 94 0148 438 1

NUR 600

JOURNALISTIEK IN TIJDEN VAN FAKE NEWS

Een gewetensonderzoek
van een insider

Luc Pauwels

KR!TAK

*'Je hoeft niet te hopen om te ondernemen,
noch te slagen om te volharden'*

Uitspraak verkeerdelijk toegeschreven
aan Willem de Zwijger (1533-1584).
Niets is wat het lijkt.

INHOUD

VOORAF	9	4. WE LATEN ONS TE VEEL AFLEIDEN	81
VOORBESCHOUWING	13	OVER DE GEVAREN VAN	
1. WE HEBBEN HET TE LAAT GEZIEN	17	VOORTIJDIG OPGEVEN	83
De man op de betoging	18	De vernietigde mondmaskers	83
De vrouw onder het paard	22	De vergeten olieramp	89
De verontwaardigde collega	25	OVER DE IMPACT VAN	
De verdoken schuldbelijdenis	26	HARDNEKKIG DOORBIJTEN	99
De alarmerende cijfers	28	De koppige spooktrein	99
2. WE LATEN ONS TE VEEL WIJSMAKEN	31	De corrupte voetbalbobo	110
LESSEN IN BASISJOURNALISTIEK	33	De Olympische drenkelinge	111
Een ontluisterende confrontatie	33	Vastbijten loont	114
Een hardleers gedrag	36	5. WE LATEN ONS TE VEEL AFGLIJDEN	117
LESSEN UIT DE CORONA-CRISIS	38	OP DE RAND VAN DE RAVIJN...	
Een hersteld vertrouwen?	38	EN EROVER	119
Een voorspelbaar scenario	41	Een onprettige kennismaking	119
EEN VLUCHTWEG EN EEN UITWEG	45	Een dodelijke steekpartij	120
Een obscuur onderzoeksbureau	45	Een krijgsgevangene aan	
Een omstreden boek	48	de schandpaal	124
Een 'succesrijk' actieplan	55	Een brute inval	129
3. WE LATEN ONS TE VEEL OPJAGEN	61	VOORNEMENS DIE WE NIET MAKEN	134
WANNEER JE TE SNEL GAAT,		Een schizofrene verdedigingsstrategie	134
VLIEG JE UIT DE BOCHT	64	Fouten die we herhalen	136
De moordende SUV's	64	Discussies die we moeten voeren	142
De gestrande olietanker	65	6. WE LATEN ONS TE VEEL OPNAAIEN	147
De anonieme brief	67	Vechten om een been	148
WANNEER JE JE SNELHEID MATIGT,		EEN BRON DIE VERMELD JE (NIET)	151
VLIEG JE NIET UIT DE BOCHT	71	De weggemoffelde microfoon	151
De onnodige frustratie	71	De verdwenen roetfilter	152
Het afgeweerde schandaal	73	De opgepikte sabotage	154
Het dodelijke politiecorps	77	EEN PRIMEUR DIE DEEL JE (NIET)	158
		De vogels onder de olie	158
		De ondergesneeuwde spooktrein	162
		De gemiste come-back	164

NIEUWS, DAT BRENG JE (NIET)	166	MEER SAMENWERKEN	231
Een undercoverreportage die niet was gebeurd	166	ICIJ: een internationaal netwerk van onderzoeksjournalisten	232
Sjoemelsoftware die niet bestond	169	Offshore leaks: een samenwerking op wereldschaal	233
DE WAARHEID, DIE BRENG JE (NIET)	174	Leaks en Papers: samenwerken loont	236
De Chinese getuigen	174	De Paradise en Pandora Papers: een nieuwe standaard en een nieuw vertrouwen	239
De geradicaliseerde moslimwijk	177		
De baby die verslaafd was aan drugs	180	8. NABESCHOUWING	243
De burgermilities aan de Mexicaans-Amerikaanse grens	182		
De onderzeeër in actie	187		
Het merkwaardige voetbalinterview	188		
Het bedreigende geweeerschot	191		
NIEUWS, DAT CONTROLEER JE (NIET)	195		
Sterren met bovenmenselijke kwaliteiten	196		
Verwachtingen van een bovenmenselijke orde	197		
Kwaliteitscontrole van een twijfelachtig niveau	199		
Samenwerking als remedie	201		
7. WE WERKEN ERAAN	203		
MEER SPECIALISEREN	204		
Kuifje in wonderland	205		
Kuifje in niemandsland	208		
Kuifje in oorlogsland	211		
ONSZELF MEER IN VRAAG STELLEN	214		
Een doorgedreven kwaliteitscontrole	214		
Een ernstige bijstelling	216		
Een systematische twijfel	222		
IN DIALOOG GAAN MET ONS PUBLIEK	226		
Een ombudsman voor het publiek	226		
Een werk van lange adem	229		

VOORAF

Het komt zelden voor: een journalist die mea culpa slaat – in dit geval zelfs een nostra culpa. Want wat Luc Pauwels hier beschrijft, zijn niet zozeer de triomfen van de pers, maar ook de missers en de uitschuivers. Het vergt enige moed van een journalist van de openbare omroep VRT om met grote openhartigheid die taak op de schouders te nemen. Dat hij daarbij put uit eigen ervaring versterkt zijn dossier.

Kritiek op de media is van alle tijden. Thomas Jefferson, een van de founding fathers en de derde president van de Verenigde Staten, beweerde in de krant alleen de advertenties te lezen omdat het de minst leugenachtige berichten waren. Om maar te zeggen dat Donald Trump niet de eerste Amerikaanse president was die de media als onbetrouwbaar wegzette. Trump muntte wel de termen ‘fake news’ en ‘alternatieve waarheid’, waarvan hij overigens zelf een onvermoeibaar grondstofleverancier was.

Het wantrouwen in de media is er altijd geweest. In dit boek wordt verwezen naar peilingen die de media helemaal onderaan de ladder van de geloofwaardigheid zetten, naast politici en verkopers van tweedehandswagens. Niet zo lang geleden draaide

de Engelse journalist Nick Davies met ‘Gebakken lucht’ het mes nog eens in de wonde. Zijn boek was het zoveelste in de al lange bibliografie van mediadoorlichtingen en journalistieke biechten.

De eerste schuldigen aan dat statusverlies zijn de media zelf, die al te vaak weggijken als achteraf blijkt dat de waarheid elders lag dan zij aanvankelijk rapporteerden. Rechtzettingen blijven moeilijke oefeningen. En er werd echt niet gewacht op de social media om valse berichten de wereld in te sturen.

Het historische voorbeeld van op aangeven van de overheid vervalste berichtgeving blijft de Dreyfusaffaire in Frankrijk. Legerofficier Alfred Dreyfus werd ten onrechte beschuldigd van spionage voor Duitsland. Hij werd veroordeeld en naar de strafkolonie op het beruchte Duivelseiland in Frans-Guyana verscheept. Vandaag wordt het voorgesteld alsof de pers Dreyfus uiteindelijk vrij kreeg. Al was dat vooral het werk van de krant *L’Aurore* en de beroemde open brief van Emile Zola met de tijdloze aanhef ‘J’accuse...’ Dat de brief verscheen, had alles te maken met de politieke agenda van politicus en redactiedirecteur Georges Clemenceau, voor wie Dreyfus overigens het minst interessante personage in de Dreyfusaffaire was. Men vergeet in het verhaal altijd aan te stippen dat het aanvankelijk de Franse pers was die Dreyfus naar Duivelseiland jowde, op basis van ‘onthullingen’ aangereikt door de Franse legertop. Toen de affaire losbarstte, was er slechts één (1) journalist, Bernard Lazare, die het aandurfde openlijk te beweren dat het hier om een flagrante gerechtelijke dwaling ging. Maar hij werd prompt verdacht gemaakt door zijn collega’s omdat hij Joods was, zoals Dreyfus. Lazare moest zijn pamfletten in België laten drukken om ze dan in Frankrijk te verspreiden. Want de Franse drukkers weigerden elke medewerking.

Sindsdien is de lijst met mediamissers en- uitschuiers steeds langer geworden. Er wordt graag verwezen naar buitenlandse voorbeelden, zoals de massavernietigingswapens in Irak die onvindbaar bleken, of naar paus Franciscus die de presidentskandidatuur van Donald Trump steunde, om maar de recentste